

Cristina Canamases Guitart

AIGÜES DE LLIBERTAT

XIV Premi de Narrativa Marítima Vila de Cambrils
Josep Lluís Savall 2024

AIGÜES DE LLIBERTAT

Notes de Color — 130

AIGÜES DE LLIBERTAT

CRISTINA CANAMASES GUITART

XIV PREMI DE NARRATIVA MARÍTIMA VILA DE CAMBRILS
JOSEP LLUÍS SAVALL 2024

□■ Cossetània

Aquesta obra va obtenir el XIV Premi de Narrativa Marítima
Vila de Cambrils Josep Lluís Savall 2024,
convocat per la Regidoria de Cultura de l'Ajuntament de Cambrils.
El jurat que atorgà el premi estava format per
Marta Magrinyà Masdéu, escriptora;
Montserrat Recasens Massagué, bibliotecària;
Pau Vidal Gavilán, escriptor;
Pere Navarro Gómez, filòleg i professor de la URV;
Anna Pons Herrero, representant de Cossetània Edicions,
i Gemma Massagué Casas, tècnica del Departament de Cultura,
com a secretària.

L'edició d'aquest llibre compra amb la col·laboració de:

Primera edició: març del 2025

© del text: Cristina Canamases Guitart

© de l'edició:
9 Grup Editorial
Cossetània Edicions
C. de la Violeta, 6 • 43800 Valls
Tel. 977602591
cossetania@cossetania.com
www.cossetania.com

Impressió: Romanyà Valls, SA

ISBN: 978-84-1356-469-2

DL T 17-2025

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre, ni la seva incorporació a un sistema informàtic, ni la seva transmissió en cap forma ni per cap mitjà, sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per gravació o altres mètodes, sense el permís previ i per escrit dels titulars del *copyright*.

A l'avi

ÍNDEX

PART I. 1835.....	9
1. Bakari.....	10
2. Andreu.....	19
3. Rosa.....	28
4. Bakari.....	36
5. Andreu.....	44
6. Rosa.....	53
7. Bakari.....	63
8. Andreu.....	71
9. Rosa.....	78
10. Bakari.....	86
11. Andreu.....	94
12. Rosa.....	104
PART II. 1843.....	113
13. Bakari.....	114
14. Andreu.....	123
15. Rosa.....	132
16. Bakari.....	140
17. Andreu.....	149
18. Rosa.....	159
19. Bakari.....	166
PART III. 1845.....	175
20. Andreu.....	176
21. Rosa.....	184
22. Bakari.....	192

23. Andreu	201
24. Rosa	208
25. Bakari.....	212
26. Andreu	222
27. Rosa	228
28. Bakari.....	237
29. Andreu	242
EPÍLEG. 1850.....	247

PART I

1835

BAKARI

Havia perdut la noció del temps. El dolor i la por no el deixaven pensar. Només es guiava per sensacions, totes confuses. Li feien mal els ossos, estava masegat dels cops que li havien assestat, afligit per la marca amb foc que portava a les costelles i exhaust pels dies que portava tancat i encadenat. El lloc on eren era molt fosc, amb prou feines s'hi veien els uns amb els altres. Tenia només quinze anys, i estava espantat. En certa manera, però, aconseguia trobar consol en el fet que no estava sol. Altres ànimes esporuguides eren al seu costat.

Feia molta pudor. Era una barreja de pixum i vòmit nauseabunda a la qual en Bakari no s'aconseguia acostumar. Intentava respirar a través de la roba sense èxit, i cada vegada que se li acostava una flaire més acusada d'aquesta fortor acabava vomitant ell també. S'hi sumava el moviment del vaixell, que li provocava un nus a l'estómac que mai no havia sentit abans i que l'obligava a expulsar el poc que li quedava dins.

Les fresses tampoc no ajudaven a la calma. El batibull de sorolls que podia percebre era esfereïdor. Alguns dels companys cridaven de dolor, per alguna ferida oberta o alguna regirada que podien haver patit en entrar. Constantment podia sentir persones vomitant, o fent les seves necessitats pels racons. Altres ploraven i es desesperaven en veu alta, cridaven les seves mares, pregaven que els deixessin sortir o maleïen els culpables d'aquella situació macabra. En moments puntuals, podia arribar a regnar un silenci latent, només embrutat pel soroll de les gotes d'aigua que s'esmunyien entre les fustes del baix sostre.

Tres setmanes abans, no tenia la més remota idea de les penúries que l'esperaven. El sol brillava com sempre i la calor es deixava notar sense pietat. La seva pell, negra com el carbó, hi estava acostumada, colrada com la terra sota els seus peus, que ara no podia percebre perquè estava tancat. Feia ja uns dies que era dins aquell gran recinte, on havia arribat amb altres persones del seu poble, Abomé, després d'una caminada que havia durat dies. Tots esperaven pacientment ser embarcats cap a un nou món des de terres africanes. Recordava la vehemència amb què el líder d'Abomé explicava a ell i als seus companys en què consistiria aquella aventura.

—Us heu de sentir venturosos de ser els escollits per emprendre aquest viatge. Podreu optar a una vida millor, a un futur a l'altre cantó del gran mar. Allà, podreu guanyar-vos el pa i prosperar. Comptem amb vosaltres perquè aprofiteu aquesta oportunitat i pugueu demostrar, lluny de casa vostra, que el nostre poble és treballador, digne i mereixedor d'oportunitats com aquesta. Aneu, doncs, amb força i convicció!

Tanmateix, en Bakari mirava al seu voltant i veia persones que havia conegut feia uns dies en aquest recinte. Alguns li havien confessat que eren allà perquè no tenien com sufragar els deutes que havien contret i llançar-se a aquella aventura era l'única manera de sortir de l'atzucac. Altres eren malfactors, lladres, violadors o fins i tot assassins. Una dona li havia explicat entre xiuxiuejos que era allà perquè havia estat acusada de bruixeria al seu poble. No entenia, doncs, com tot aquest tipus de gent, més que dubtosa, havia estat l'elegida i els havien brindat, precisament a ells, la possibilitat de comptar amb aquell futur tan prometedor.

Mai no els deixaven sortir a fora. Feien vida a dins, encadenats de sis en sis i sense res més a fer que somniar entre tots com seria la seva nova vida. Si calia passar per aquests moments tan desagradables, segur que era perquè valia la pena allò que els esperava.

Aquell dia, com sempre, van deixar sortir les dones i els nens al pati. Ells sí que podien fer-ho, i oxigenar-se una mica amb la llum del sol i el contacte amb la brisa. A diferència dels altres dies, però, els carcellers van manar a una seixantena d'homes, entre ells en Bakari, que s'aixequessin i també sortissin.

Quan van ser fora, els van treure les cadenes i els en van posar unes altres, individuals però alhora lligades entre elles. Les files d'homes que van crear eren de deu persones, separades per poc espai. Un cop en formació, una part de l'alta tanca que cerclava el recinte es va començar a obrir. El soroll oxidat de les portes de ferro va espantar un estol d'estornells, que va aixecar el vol i va començar a xisclar. Tots es van mirar entre ells, havia arribat el moment.

Després de caminar amb el pes de les cadenes, suportar la calor humida de la costa i deixar enrere els pocs que no aconseguien seguir el ritme, en Bakari i els seus companys eren a la platja. Podia veure el mar per primera vegada. Sempre ho havia desitjat, i amb els seus germans ja de ben petits havien promès que quan siguessin més grans hi anirien i el coneixerien junts. Les circumstàncies, malauradament, l'havien portat fins aquí sol, sense la seva família. Fins a l'últim moment, el seu germà Amadou havia volgut unir-se a l'aventura de viatjar a través del gran mar. De fet, formava part de la llista de persones escollides. Però la mare l'havia fet desdir, demanant-li que es quedés i l'ajudés amb els altres germans. L'Amadou, enfadat per la negativa, no havia volgut ni acomiadar-se d'en Bakari i havia tornat a entrar a casa. Tant de bo ara fos aquí amb ell.

Davant aquella vasta extensió d'aigua, li calia moure el cap d'un cantó a l'altre per abastar fins a on s'allargava, l'horitzó. Mai no ho hauria descrit així. Simplement, l'imaginava com l'estany que tenien prop de casa, una mica més gran. Però no aquesta immensitat tan difícil de preveure i assimilar. Sota els seus peus, no notava la terra a la qual estava acostumat. Era sorra fina. Agradable al tacte. Va tornar a alçar la vista. A l'aigua, prop de la sorra, un vaixell immens. Tampoc no s'assemblava gens al vaixell que ell havia imaginat quan el seu líder li va prometre que arribaria al nou món dins d'una nau que surava a l'aigua. Les dimensions havien estat impossibles d'endevinar, també.

L'aturada brusca de la fila el va fer tornar en si. A empentes i sacsejades els van fer col·locar en una fila única i els van manar que es traguessin la peça de roba que els cobria el cos. A poc a poc, van anar deslliurant tots i cada un dels companys de les cadenes. Als més joves, els treien les cordes de cànem que duïen lligades al voltant del coll, mentre que els adults es feien fregues instintives als canells i als

turmells després d'haver estat alliberats del ferro. S'agraïa aquella sensació d'alleugeriment, sobretot als peus, que ja estaven plens de nafres per la travessia que havien fet fins a la platja.

Un cop desencadenats i només amb un tapall per cobrir les seves parts íntimes, van veure com la fila començava a avançar cap a un racó de la platja d'on es veia pujar una fumèrria que arribava als núvols. Els crits que se sentien a mesura que els companys desfilaven va fer canviar el rostre dels que encara no sabien on anaven. Ell, esfereït pels esgarips i espantat per la confusió del moment, encara no podia discernir què passava. No va ser fins que quedaven unes deu persones davant seu que va entendre que els marcaven. Els companys que també se n'havien adonat instintivament deixaven de caminar i eren empesos en direcció a l'inevitable amb l'ajut de fuets que els esquinçaven la pell de l'esquena. Altres ploraven espantats pel que estaven a punt de viure, cridaven o pregaven que, sisplau, a ells no. En va.

A tots els arribava el seu torn. I ara li tocava a en Bakari.

Davant hi havia els guàrdies encarregats del marcatge, al costat seu uns pals de ferro roent mantenien la seva incandescència dins la flama. A tocar, uns cubells amb un líquid llefiscós que semblava oli. No va tenir temps de témer més del que ja ho havia fet durant l'espera. Amb tres segons, un dels homes havia agafat el ferro roent, l'havia apartat amb prestesa del foc, l'havia posat de seguida dins l'oli i, sense més dilació, l'havia acostat al cos d'en Bakari, just entre la segona i la tercera costella. A la dreta. El dolor va ser agut, no s'assemblava a res del que havia viscut fins al moment. El soroll i l'olor de carn cremada li van fer sentir nàusees. Va caure de genolls mentre recuperava la respiració, que se li havia aturat intentant proferir un crit ofegat just en el moment que el marcaven. Després de donar-li mig minut de cortesia, li van manar que s'aixequés i seguís la fila, que anava avançant. El martiri prevalia, notava la sang de les seves venes corrent cap a la ferida, al rescat, però l'únic que aconseguia era fer-la més intensa i notar més profundament aquell dolor.

Els van fer acostar a la vora de l'aigua fins que se'ls van mullar els peus i les cames. Van pujar a uns bots on cabien unes vint persones. Remant, els homes blancs es van acostar al vaixell. Durant el trajecte, en Bakari va poder veure que coneixia algunes de les persones que

compartien espai amb ell al bot. Eren persones a qui havia conegut al recinte on havien estat uns dies. Havien estat parlant sobre quina vida els esperava, i també havien discutit sobre la necessitat de passar per aquell tràngol. El que no havien previst, cap d'ells, és que aquella situació complicada podia arribar a passar perquè els marquessin la pell. Allò, no els ho havia avisat ningú. De fet, el seu líder els havia garantit que en tot moment estarien ben cuidats i que no haurien de passar penúries. Tots, desconcertats, tenien la mirada perduda i, si en algun moment es trobaven amb la d'en Bakari, l'expressió, igual que la seva, era de pànic.

Quan van arribar just sota del vaixell, algú va fer baixar una escala feta amb corda. Van pujar tots d'un en un. En fila, els van fer entrar dins les entranyes del vaixell amb presses i crits en una llengua que no coneixien. Les escales eren tan estretes i dretes que alguns s'entrebancaven i queien sobre els que tenien davant. Un cop a dins, algú des de fora va tancar la porta i la llum del sol va desaparèixer. Foscor. Només foscor.

El soroll de les gotes esmunyint-se per les fustes del baix sostre continuava trencant el silenci eixordador que s'escampava per la bodega del vaixell on ara estaven atrapats. La persona que en Bakari tenia al costat es va atrevir a unir-se a aquelles gotes i a esmicolar, també ell, el silenci.

—Algú sap si ens haurem d'estar aquí dins molta estona? —va atrevir-se a preguntar, només després d'assegurar-se que la porta era ben tancada i no el podien sentir des de fora.

—No, ha anat tot tan de pressa que no hem pogut fer preguntes. A més, no sé vosaltres, però jo encara no em faig a la idea que ens hagin marcat. Algú ho sabia, que ens farien això? —es va atrevir en Bakari a intervenir.

—A nosaltres, el líder del nostre poble només ens va dir que si ens oferíem voluntaris per marxar, la nostra vida seria molt més pròspera al nou món. Però en cap moment ens va parlar de cadenes ni de marques —va poder dir un tercer, que plorava mentre s'anava tocant la ferida de la seva marca, que en aquest cas li havien fet a la cuixa.

—Cal que fem alguna cosa. No ens poden tractar d'aquesta manera, com a animals. Exigim sortir, i que ens portin a les nostres cabines. —I de seguida, sense demanar l'opinió dels altres, es va posar a cridar:— Ei! Aquí! Aquí baix! Exigim que ens deixeu sortir d'aquí. Estem cansats del viatge, tenim gana i set!

—Calla! No veus que no t'entenen? Són forans... i blancs!

Tots semblaven confusos, sense entendre per què se'ls tractava d'aquella manera. Un home que s'havia quedat arraulit una mica més apartat de la majoria li va resultar familiar a en Bakari. Sí, el recordava del recinte. Li havia explicat que ell havia estat condemnat per haver robat al seu poble. Va obrir la boca des del racó:

—De debò que encara penseu que us porten a una nova vida, a un nou i prometedor futur? —Les seves paraules denotaven sarcasme i menyspreu per les ànimes tan ingènues que tenia al davant.— Això són paraules buides dels vostres líders per engalipar-vos i fer-vos arribar als vaixells. Us han venut i se n'han omplert les butxaques! Que no ho enteneu? Sou esclaus!

Es va fer un silenci ple de desconcert. Les ments de les persones que havien sigut portades fins a aquella situació amb argücies i enganys encara no podien entendre què estava passant. La paraula *esclaus* els sonava llunyana. N'havien sentit a parlar, però no s'havien plantejat en cap moment que es poguessin convertir en un d'ells. En Bakari, però, de seguida va veure que quadrava. Sabia que aquell malfactor tenia raó. El que no sabia és què els esperava quan arribessin a port. Ni de bon tros.

—Doncs amb més raó no ens podem quedar de braços plegats. Què podem fer? —Una ànima decidida a no resignar-se, així ho va demostrar. I el van seguir.

—Proposo obrir la porta entre tots, sortir fora i encarar-nos a ells.

Alguns dels companys van expressar l'opinió contrària a aquesta petita rebel·lió. La majoria, però, hi va estar d'acord. Els més valents, o temeraris, es van posar al capdavant i, després de trobar un tros de fusta en un racó, la van utilitzar per abatre la porta. Van sortir esperitats cap a fora disposats a lluitar per la seva dignitat.

El resultat va ser nefast. No es van entendre. No parlaven la mateixa llengua. Els companys intentaven preguntar, entendre, suplicar...

però no va servir de res. No només es comunicaven amb llengües diferents sinó que els blancs no tenien cap mena d'interès a voler entendre els negres i respondre als seus dubtes. En cosa de segons, els tres primers valents que havien liderat l'acció van ser assassinats a sang freda amb una arma que va deixar anar un soroll eixordador. Els cossos dels tres valents romanien a terra, ja sense vida, ja sense necessitat de defensar-se. No van tardar ni un minut a agafar-los i llançar-los per la borda. La resta de companys es van quedar garratibats, en silenci i amb el terror dibuixat als seus rostres. El blanc que havia matat els seus companys i que encara duia l'arma a la mà els va apuntar.

—Algú més té ganes de fer-se l'heroi? —els va amenaçar en la seva llengua.

Sense entendre ni una paraula, tots els negres van veure clar que si algú més obria la boca acabaria com els companys morts, que eren ja al fons del mar. Els van fer tornar dins la bodega. Ningú no es va queixar més.

Els dies es feien eterns, les setmanes ja no tenien ni principi ni fi. Només arribaven a discernir si era de dia o de nit per la poca llum que s'esquitllava per les esclertes de la fusta. Tot i no estar sols, ningú no deia res. De fet, ningú no s'atrevia a preguntar per què no podien sortir a coberta, quants dies trigarien a arribar on anaven ni amb quin propòsit els havien marcat la pell. Secretament, però, tothom sabia que aquell malfactor tenia raó, que anaven pel camí de convertir-se en esclaus.

Tenien molta gana. Una vegada al dia baixaven i els donaven un tros de pa, a vegades arròs, o un petit tros de carn viada. Aigua, molt poca. Al fons de la sala, s'acumulaven els excrements, que desprenien una ferum tan inaguantable com la pudor dels vòmits, inevitables perquè el vaixell no parava de moure's. El balanceig, per a alguns, era motiu de marejos constants. Al cap d'unes setmanes d'haver començat el viatge, tres companys van morir. Havien estat vomitant des del principi. Els blancs els obligaven a beure aigua amb una espècie d'embut que els obria la boca com animals. Però l'acabaven vomitant igualment minuts després. Van baixar els blancs i van emportar-se els seus cossos. Sempre que baixaven a baix, ja fos per portar-los menjar

o per emportar-se algú, podien gaudir durant uns minuts de la llum que els entrava a visitar. Els companys aprofitaven per mirar-se els uns als altres i donar-se ànims amb les seves expressions.

Després d'una eternitat de fosc, va arribar el dia. Les portes de la bodega es van obrir de bat a bat per deixar-los sortir. A la coberta del vaixell, els van donar una estona per acostumar els seus ulls empobrits a la llum del dia. Quan, plens de llàgrimes, van poder albirar el que els envoltava, la van veure. Terra. Fixant-s'hi millor, més que terra sembla un illot. A bord dels bots, els van portar a tots fins a la sorra d'aquell illot no sense, abans, treure'ls de nou les cadenes. Ja a la sorra, els van deixar campar lliures, sense haver de formar cap fila ni seguir cap directriu.

En un primer moment, els esclaus no s'atreuen a moure's del seu lloc, però quan van veure que els guàrdies restaven asseguts una mica més enllà fent petar la xerrada tranquils van calmar-se i van començar a desplaçar-se per la platja. Van poder estirar les cames i fer desaparèixer el cruiximent que tantes setmanes arraulits en el mateix espai reduït els havia provocat. Fins i tot, uns quants s'acostaven a l'aigua i deixaven que les onades els acariciessin els peus nafrats, bruts i adolorits. Dues o tres hores després, des del vaixell gran, els van fer arribar menjar i aigua, més abundant que de costum. Van menjar, asseguts mirant-se uns als altres, notant l'escalfor del sol a les seves cares i la seva pell. La sensació era tan agradable que fins i tot van oblidar que aquella pell estava ja marcada de per vida, amb una marca que s'havia anat curant durant aquelles setmanes de trajecte. Aquesta era la millor vida que els esperava? Viure en una petita illa on no hi havia, literalment, res? Si era així, en Bakari no entenia res, i si ho pensava bé sabia que no seria així. Aquesta aturada havia de ser temporal, i encara havien d'arribar al destí final.

Cap a la tarda, quan el sol assenyalava que s'acostava la fi del dia, sí que els van manar que formessin una fila única. Va ser llavors quan va començar un ritual estrany per als esclaus. Se'ls va manar que es despullessin i anessin a l'aigua a netejar-se de cap a peus. Van insistir que havien d'estar completament nets i polits. Seguidament, es van haver de tornar a col·locar el tapall, una mica massa brut per a la pell neta i brillant que ara lluïen. Llavors, els blancs es van encarre-

gar d'aplicar-los una espècie d'ungüent que feia que la seva pell es mostrés molt més llustrosa i sana. En Bakari va esperar el seu torn diligentment. L'olor de l'ungüent sobre el seu cos li agradava. Qualsevol olor diferent de la que havia suportat durant aquelles setmanes li havia de semblar millor, i aquella era realment agradable i fresca. Quan van haver acabat amb tots els esclaus, van tornar al vaixell.

Només hi van passar una nit més. L'endemà al matí, just quan podia discernir l'esclat de llum que l'avisava del trenc d'alba, el vaixell es va aturar. Unes hores després, eren en un lloc completament nou per a ells. El bullici de persones, el moviment, els crits, el desgavell i mil olors desconegudes li van fer pensar que, ara sí, havien arribat al nou món. Això significava que ara s'acabarien les cadenes, fer fila, ser empès amb fuet, menjar poc i dormir amuntegats a sobre del seu propi pixum. De moment, però, no es podien palpar gaires canvis en la seva situació. Continuaven avançant en fila, encadenats i sense poder preguntar res. Van caminar poca estona. El que van veure just entrar dins una enorme edificació els va fer esfereir. Eren davant un espai immens ple de persones com ells, negres, totes encadenades i assegudes a terra en grups. Altres, les tenien sobre petits pedestals mentre les observaven. N'analitzaven la musculatura, els braços i les cames, la dentadura... A les dones, els tocaven els pits, el cul, les cuixes i també la dentadura. Els nens eren tots en un espai a part. Semblava que els blancs discutien entre ells sobre el negre que tenien al davant i eren minuciosos amb la seva anàlisi. Arribaven a un acord i un d'ells donava una petita bossa de cuir a l'altre. En Bakari de seguida va veure on es trobaven, allò era un mercat. I la mercaderia amb què negociaven eren ells, els negres.

ANDREU

Què hi poses dins el teu equipatge quan no saps ni quan tornaràs? L'Andreu remenava per casa donant-se temps per recordar qualsevol cosa que li hagués passat per alt i després trobés a faltar a l'altra banda del gran mar. Es deia que allà, a l'Havana, no calia roba d'abrigar. S'enduria només el jec que es posava per baixar a Sa Riera a l'hivern i roba prima, tota la que tenia, que no era gaire. Així, el pes de l'equipatge seria més lleuger. Tampoc no calia que s'endugués queviures, ni cap mena d'estri ni res de menester de la casa. Estava tot arranjat. La seva família havia aconseguit que un cosí del seu pare el reclamés des de la capital de Cuba perquè anés a treballar de mosso a una botiga de queviures que havien obert feia uns anys allà. Viuria amb en Xavier i la seva dona, la Paquita.

Calia no oblidar-se de tota la documentació que havien anat recopilant al llarg d'aquests mesos de preparació. La mare havia hagut de signar una autorització conforme el deixava marxar. Aquest document l'havien de portar totes les persones que es feien a la mar cap a les Amèriques que eren menors de vint-i-cinc anys. Ell en tenia tot just vint. Se sentia un adult de cap a peus, i li feia ràbia haver de tenir el consentiment matern per poder-se embarcar en aquella aventura, però les lleis així ho manaven.

A la mateixa carpeta, feien falta més documents. L'un, expedit per l'Ajuntament de Begur, on constés que era un home de bé, és a dir, que mai no havia comès cap delictes. Un altre, el certificat de reclamació que els havia hagut d'enviar el cosí del pare. I finalment, la llicència d'embarcament, en aquest cas al bergantí Amàlia. El preu del passatge era astronòmic, però el mateix cosí del pare havia fet mans i

mànigues per fer-los arribar els diners per pagar-lo. L'Andreu mai no havia vist el seu parent, no el coneixia. I li resultava estrany pensar que conviuria amb l'home i la seva esposa com si fos un membre més de la seva família. Esperava de tot cor que, després de tant que l'havia ajudat, pogués tornar-li, amb escreix, el gran favor que li estava a punt de fer acollint-lo a casa seva.

El bergantí Amàlia salpava de Barcelona al cap de tres dies. Aniria de Begur a Barcelona per mar en una petita barca de pescadors que acostumava a portar passatgers cap a la gran ciutat. Fins a Sa Riera, d'on salparien, l'havia acompanyat la seva família per acomiadar-lo. Fins i tot l'àvia Clara, que ja no tocava ni quarts ni hores, havia volgut ser-hi. Hi tenia una relació molt estreta. Era conscient que havia viscut la degradació mental de la dona, quan va passar de ser una persona amb les idees clares, resolutiva i manaire a una ànima perduda que només era capaç d'expressar idees inconnexes i sense significat. Quelcom li havia llevat el sentit comú i la lògica d'una manera que feia entristir l'Andreu cada vegada que l'anava veure.

Ja a la sorra, va viure uns moments certament tristos. S'havia d'acomiar de les persones amb qui havia conviscut tota la vida. Els seus germans van ser els primers de fer-li una forta abraçada. Els quatre eren més petits que ell, i la Montserrat, la més baldufa, plorava desconsoladament mentre se li aferrava a la cama per no deixar-lo marxar. Llavors, va ser el torn del seu pare:

—Ja saps què diuen, fill, cinc anys de privacions, austeritat i sacrifici, i una fortuna. Que aquesta frase no te pesi. Tu simplement fes-me sentir orgullós. —Li va encaixar la mà amb contundència mentre la seva mare, amb llàgrimes als ulls, se'l mirava compungida i esperava el seu torn.

—Fill, no t'he de dir gaire paraula. Simplement, dues coses. D'una banda, torna. Tard o d'hora, amb ses mans buides o plenes, però torna. Es lloc que t'ha vist néixer i créixer és es lloc on més còmode te sentiràs quan arribi s'hora de morir.

—Ai, mare, quins ànims! Me queda molta vida al davant, vols dir que ara m'he de posar a pensar on moriré? —li va contestar l'Andreu rient de manera insegura.

—Doncs sí. En aquesta vida, cal preveure-ho tot si no te vols endur sorpreses —el va alliçonar mentre l'assenyalava amb el dit, intentant que aquelles paraules li quedessin per sempre gravades i li fes cas. Li va fer un petó al front i es va apartar per no posar-se a plorar com la petita Montserrat.

Finalment, i per a sorpresa de tothom, l'àvia Clara es va voler acostar fins a l'Andreu. La mare la va ajudar i ell s'hi va posar al davant, perquè no hagués de desplaçar-se més enllà. Semblava que li volia dir quelcom, però es va quedar en silenci. Va portar la mirada cap a les seves mans i les va obrir. Dins, hi tenia quelcom embolicat amb un mocador. L'Andreu de seguida va identificar-lo com un dels mocadors que la seva àvia tenia, brodats per ella mateixa, amb les seves inicials. Aquest, però, no portava les inicials d'ella sinó d'ell: AG, Andreu Geli.

—Què hi tens aquí, àvia? És per a mi?

—Sí, té —va acostar-li les mans i les va obrir. L'Andreu va agafar l'objecte embolicat.

—L'he de desembolicar?

—És clar, tòtil, què si no?

—Ai, no ho sé. Pensava que potser voldries que ho fes un cop ja hagi marxat, o quan hagi arribat a l'Havana.

La seva àvia va fer que no amb el cap i el va animar amb un gest d'impaciència que desemboliqués l'objecte. Així ho va fer. Dins, un medalló. Semblava d'or. Era gros. Li ocupava tot el palmell de la mà. Hi havia una insígnia. Se'l va acostar i el va observar amb deteniment. Hi va poder veure el que semblaven tres caps de lleopard, un elm i un braç empunyant una espasa. Al darrere, una paraula estranya, *magistrale*, un gravat que semblava un triangle esbiaixat i el dibuix d'un turó arbrat amb una foguera a dalt de tot. Va aixecar la mirada per trobar-se amb la de l'àvia Clara.

—Bon viatge —és l'únic que ella li va dir just abans de fer-li un petó i de prémer-li el medalló al pit amb força. Un cop es va haver girat i va començar a fer camí de tornada cap a casa, l'Andreu va veure que el medalló anava acompanyat d'un cordill de cuir. Se'l va penjar al coll i no hi va pensar més en tot el viatge.

Després de quasi un dia navegant, arribà a Barcelona cansat, i encara havia d'esperar dos dies més per embarcar al bergantí Amàlia. En una zona habilitada per a passatgers en la seva mateixa situació, va poder descansar una mica i fer un mos. Observant al seu voltant, va veure un moviment que a Begur mai no havia tingut l'oportunitat de copsar. La gent anava amunt i avall amb afany, carregats amb maletes i bosses. Hi havia parades de comerciants que venien queviures i begudes. Se sentien crits, gossos bordant, soroll de carretes creuant el carrer... Era una sobreestimulació que sobtava i a la vegada agradava a l'Andreu, acostumat a la pau i la quietud del seu poble, on l'única atracció que hi havia era asseure's al pedrís llarg i veure passar els quatre gats que travessaven la plaça del poble.

A la zona on ell havia fet el seu jaç, hi havia més persones que agafarien el mateix vaixell que ell. De fet, ja estaven distribuïts segons el bergantí que els tocava. Just al seu costat, un noi d'una edat similar a ell també s'havia preparat un jaç per passar-hi la nit.

—Vas a l'Havana tu també? —es va atrevir a preguntar-li l'Andreu.

—Sí, m'hi espera el meu pare. Ell ja fa dos anys que hi és i ara jo m'hi puc reunir i treballar en el seu engeni.

—Què és un engeni? —No havia sentit mai a dir aquella paraula.

—És una plantació de sucre. Jo seré l'encarregat. —I li va etzibar una mirada d'orgull que a l'Andreu li va fer molta gràcia.— En aquests llocs, hi ha molts esclaus treballant i algú els ha de manar i posar a to.

—Esclaus?

—Esclaus, sí. Mà d'obra necessària perquè la plantació tiri endavant i el negoci prosperi. El meu pare, a través de totes les cartes que m'ha anat enviant durant aquests dos anys, m'ha explicat tot el que cal saber sobre el negoci i sobre com portar-lo. Per això m'hi dirigeixo, per ajudar-lo i algun dia, quan ell ja sigui gran, poder-ho portar tot jo —continuava, orgullós de la seva missió—. I tu? Quin destí hi tens, a l'Havana?

—Doncs jo viuré amb un cosí des meu pare i treballaré a sa botiga de queviures que va obrir fa dos anys, també. —I se'l va mirar amb un somriure humil.

—Molt bé! L'important és tenir una feina allà, i a partir d'aquí, sempre hi ha marge per prosperar. Per cert, jo em dic Joaquim i soc de Lloret. I tu?

—Andreu, de Begur. —Van fer una encaixada de mans i els dos, secretament, es van sentir contents de tenir un company de viatge.

Quan va ser hora d'embarcar a l'Amàlia, van trigar tres hores ben bones. Per començar, els van revisar tota la documentació. Aquesta part va ser la més lenta, perquè a moltes persones els faltava un document, o les dates no eren correctes, o s'havien equivocat de bergantí... Seguidament, tothom era sotmès a una petita revisió de salut. Més que res, els van explicar, per comprovar que ningú no embarcava amb alguna malaltia contagiosa o, simplement, massa bruts. Arribats a aquest punt, ja podien començar a embarcar.

A mesura que entraven al vaixell, a través de la passarel·la col·locada amb aquesta finalitat, els mariners anaven acompanyant els passatgers al seu lloc segons el tipus de passatge que havien adquirit. Hi havia tres opcions: viatjar a primera, a segona o a tercera. Els de primera podien gaudir del seu trajecte en una cabina. Els de segona, optaven a uns seients reclinables i a aixopluc. Els de tercera, en canvi, tenien unes zones on podien estendre el seu jaç, però no estaven a recer del vent i es trobaven a la intempèrie. Els més ràpids podien agafar els millors llocs, més a tocar de les parets o en un racó. Als més desventurats els esperava un viatge més aviat humit, fred i incòmode.

L'Andreu i en Joaquim havien adquirit passatges de segona. Es van fer amb un parell de seients reclinables que es trobaven a un racó i els donarien una mica més de privacitat. Hi van deixar les seves coses i van anar a fer una volta pel vaixell. Estaven emocionats i encuriósits per viure aquella experiència per primera vegada.

Van buscar el millor lloc per veure salpar el vaixell. A les vuit en punt del matí, des de la seva posició privilegiada enfilats en una barana, observaven com els mariners de terra amollaven les amarres que mantenien la nau a port. Durant molta estona, van presenciar les maniobres que van caldre per treure el bergantí de port, esquivant altres vaixells i tota mena d'obstacles. Semblava que no marxarien mai. Un cop es van trobar en aigües obertes, la tripulació va començar a

ajustar les veles. No va ser fins al cap d'unes cinc hores que van notar que ja navegaven i agafaven una velocitat constant.

El trajecte, per a ells, va començar com un joc. Van voler xafardejar i conèixer tots els racons del vaixell on els estava permès accedir. La coberta principal estava plena de gent que també havia volgut presenciar el moment de salpar. Van anar d'un cantó a l'altre fins a arribar a la part del darrere, blocada per unes tanques que els barraven el pas. Van poder veure, a l'altre cantó, que només hi havia mariners i treballadors del vaixell. A la zona de les cabines tampoc no hi van poder entrar. Només hi tenien accés els passatgers de primera. Un guarda a l'entrada s'assegurava que tothom que entrava tenia el passatge de primera adquirit.

On sí que podien entrar era a la zona de cabines compartides, un espai comú on els passatgers de segona podien dormir. I també a la bodega. Et donaven permís si havies d'agafar quelcom de l'equipatge. Amb una excusa, hi van accedir i van tenir l'oportunitat de passejar-se entre els equipatges i les maletes, col·locades estratègicament per ocupar poc espai. Al costat, les mercaderies. N'hi havia de tota mena. L'Andreu va suposar que eren comandes fetes des de l'Havana de productes típics de Catalunya. Fent el xafardejar, hi van poder veure aliments en conserva, sobretot anxoves i bacallà. Per l'olor, van saber que dins unes caixes petites de fusta ben col·locades en unes caixes més grans hi transportaven espècies. Es podia copsar l'aroma del comí i del safrà. Al costat, uns fardells enormes estaven plens de roba militar, i uns altres contenien roba de llit i de bany. Al fons, una estiba de fusta de totes mides i de tota mena: pi, roure, faig, cirerer... En Joaquim estava segur que era per construir vaixells.

La zona menys desitjada del vaixell era on es trobaven les latrines. Situades prop de popa, en una zona més discreta, consistien en unes caixes amb una obertura per dalt on la gent podia fer les seves necessitats. Només feia unes hores que eren a bord i la fortor ja era considerable. Se'n van allunyar de seguida. Mentre ho feien, van poder veure un home que no es prenia la molèstia de fer les seves necessitats a la latrina sinó que ho feia directament sobre la borda del vaixell. Els dos nois van pensar que ells també preferien aquella opció.

A mesura que van anar passant els dies, l'avorriment va agafar protagonisme. L'Andreu i en Joaquim ben aviat ja s'ho sabien tot l'un de l'altre. En Joaquim li va explicar que des del seu poble, Lloret de Mar, moltes persones també havien emigrat a Amèrica. I que moltes, com el seu pare, havien fet molts diners. A mesura que l'anava coneixent, l'Andreu veia que el que transmetia no era vanitat sinó satisfacció genuïna de veure que el seu pare havia aconseguit el que s'havia proposat i que ara ell també tindria l'oportunitat de fer-ho. Per la seva banda, l'Andreu li va relatar la història humil de la seva família, del seu poble i de la seva gent. No sense el mateix orgull.

La resta de la gent també s'avorria. No sabien què fer i s'impacientaven. Van començar a haver-hi baralles, discussions per banalitats que, en aquells moments, es començaven a fer grosses. Que si m'has pres la manta, que si això m'ho anava a menjar jo, que si no cridis que estic descansant... Va ser necessari que les forces de l'ordre del vaixell intervinguessin en algunes picabaralles, separant alguns esverats amb ganes de brega.

Un dia, mentre tothom s'entretenia amb una d'aquestes trifulgues, que no deixaven de ser entretingudes i ajudaven a passar millor les hores, les veles van deixar de bufar. Els mariners van mirar enlaire, seguidament es van mirar entre ells, i van córrer ràpidament cap a popa. Unes hores més tard, el vaixell es trobava completament aturat. Ni un bri de vent envoltava la nau. El capità i els mariners van informar els passatgers de la situació:

—Ens trobem en un moment de *calma chicha*. —La gent, desconcertada, no entenia el concepte.— El vent ha deixat de bufar. Si us hi fixeu no corre ni una petita brisa, i el mar roman immòbil. La *calma chicha* és un dels perills més temuts pels velers. Entenguin, senyors, que el vent és el nostre propulsor.

—I quina solució hi ha, capità? —es va atrevir a preguntar un passatger.

—No hi podem fer res. No és a les nostres mans que el vent torni a arrencar. Per tant, els demano paciència. Caldrà esperar.

—Fins quan?

—No els vull mentir. Poden ser dies, setmanes... Però no pateixin. Tenim provisions per passar mesos a bord. Tot anirà bé.

Un total de tres setmanes van ser les que el bergantí Amàlia es va estar ancorat al mateix lloc per evitar anar a la deriva. El capità havia explicat que els mariners tenien les veles ajustades i a punt perquè, quan el vent tornés a bufar, poguessin agafar el rumb de nou. Però no hi havia ni rastre del vent que els havia portat fins allà. La gent, tot i saber quina era la situació, es mostrava nerviosa i angoixada. En un dia hi podia haver de tres a cinc falses alarmes anunciant que el vent tornava a fer acte de presència:

—Mariners! M'ha semblat notar que passava aire per proa! Lleveu l'àncora, hisseu les veles! Què feu de braços plegats? —No era cert. Potser les ganades feien sentir una brisa passejar-se pel seu clatell als passatgers que ja no sabien com fer-ho per continuar animats i no desesperar. La calor tampoc no ajudava, i propiciava més situacions d'incomoditat i conflictes pel fet d'estar convivint en un espai reduït i amb l'ombra de la incertesa present tothora.

El moment en què el vent va tornar a bufar va ser en plena nit. La gent dormia. El mariner encarregat de vigilar va proferir un crit que va despertar a tothom. La resta van posar-se a treballar immediatament. Calia llevar l'àncora, mentre s'acabaven de preparar les veles. En menys de mitja hora estaven preparats per deixar-se portar en la direcció que el timó tenia marcada, amb l'ajuda inestimable del vent. I així va ser, el vaixell va començar a avançar mentre els passatgers i la tripulació aplaudien, s'abraçaven i proferien càntics d'al·leluia.

Nou setmanes i quatre dies després d'haver salpat de Barcelona, l'Andreu es va despertar un matí esperant viure un dia més, idèntic a l'anterior. Es va aixecar, es va vestir i es va mirar en Joaquim, al seu costat, encara dormint. No li va dir res i va pujar a la coberta principal. Els primers rajos de sol del dia eren els més agraiats. Una escalfor acarona la seva pell, colrada pel sol dels dies que feia que anava a bord de l'Amàlia. Amb els ulls tancats, es concentrava en sensacions que ara ja li eren conegudes. El sol, el vent acariciant-li el clatell i darrere les orelles, l'olor intensa de mar que ja formava part d'ell i el formigueig, també conegudíssim, que sempre notava dins l'estómac, fruit del neguit i les ganades d'arribar al seu destí.

Va ser quan va obrir els ulls que la va veure. Terra. Terra! Però, quina terra? Podia ser que ja haguessin arribat? Es va acostar a la ba-